

„Bőven elég, ha az olvasók elolvassák a művet, és gyönyörködik az ő lelkök benne”

Interjú Nagy Koppány Zsolttal

A hivatali rendszert is megjárta angoltanár, szerkesztő, fordító, kritikus és főleg író, Nagy Koppány Zsolt 2002 óta él Magyarországon, de fejben eltervezett műveit leírni még ma is hazajár Erdélybe, amikor ott „karmos szelek zimankót hordanak”. A pesti hideg elől kávéházba menekülve, meleg reggeli mellett beszélgettünk – mások mellett – a fanyar-mosolygós életközépi megkeseredésről.

– *Mostanában sokat írsz egy napilapba. Hat-e az újságíró az íróra, vagy fordítva?*

– „Alkalmazott irodalom”-nak is lehetne nevezni, amit a sajtóban művelek, azaz a technikai tudást – a feszültség megteremtését, fenntartását és végül lecsengetését, amit e téren az elmúlt húsz évben tanultam szépíróként – megpróbálom az újságírói munkámba is belevinni. Különösen, amikor gonosz kritikát írok... de a jó kritikánál is, ott ugyanis sokkal nehezebb izgalmasnak maradni, mert a jó kritika mindig unalmas – bár tagadhatatlanul jólesik a szerzőnek. Az újságíró és az író egyazon testben lakozik az emberrel, és elég nehéz szétválasztani. Valamennyi életrajzi háttér, vonatkozás természetesen minden írásban van, de igyekszem mindezt *elemelni*. Magam is átmentem például azokon a fázi-sokon, amelyeken az erdélyi szerzők rendre átmennek, hogy tudniillik az erdélyiséget, vagy az ehhez való viszonyulást mindenképp meg kell írni, tematizálni kell... persze én is megcsináltam *A vendégmunkás dalai* című szövegben, de ahogy a végére értem, arra jutottam, hogy elég érdektelen lesz, ha az egész életművemet arra próbálom felfűzni, hogy nekem milyen rossz, hogy én mint ember – és nem mint szerző, vagy

esetleg a kettő ötvözete, az elbeszélő – mit gondolok a magyarországi állapotokról, az erdélyi állapotokról, és az én viszonyomról mindezekhez. Úgyhogy nagyon tudatosan leépítettem, hogy az erdélyiségem, a reflexióim, a napi tapasztalataim megjelenjenek a szépírodalmi jellegű munkámban. Így, amikor a következő regényem ötlete megfogant, arra törekedtem, hogy semmilyen primér tapasztalat ne legyen benne. Többek között ezért is egy hetvenkét éves öregemberről írok a *Nem kell vala megvénülnöd 2.0*-ban, amiről szerencsére még nincs első kézből származó tapasztalatom; egy olyan világról írok, amit – szintén szerencsére – még nem élünk. Az tehát a legjobb, ha van egy picit életrajzi eredet az adott műben, de az fikcióval annyira körül van bástyázva, körbe van védve, hogy az olvasóban esetleg felmerülő kérdés („Vajon mennyire igaz mindez? A szerző életében mennyire valós?”) okafogyottá váljon.

– *No, ez igaz, de akármennyire is el akartad távolítani a történetet magadtól a Nem kell vala megvénülnöd 2.0 című regényben, a hivatali rendszerről szóló részét azért csak a magad tapasztalatából merítetted, ráadásul egy másik rendszerben is szocializálódtál.*

– Valóban, a Só- és Egyéb Szórányanyagok Hivatala kísérteties hasonlóságot mutat az egyik korábbi munkahelyemmel, mégis azt kell mondanom, ahogy a könyv elején is felhívom erre a kedves olvasó figyelmét, hogy itt minden fikció, és abban a formában, ahogy a regényben megjelenik, semmi nem történt meg a hivatalban, ahol három évig dolgoztam. Arra törekedtem, hogy amennyire csak lehet, metaforizáljam a jelenséget, és egy olyan általános hivatalnokihozzáállás-látéletet, hivatalivilágdiagnózist állítsak föl, amely bármelyik kultúrkörben érvényes. És minden álszerénység nélkül mondom: úgy érzem, sikerült. A hivatali életnek megvannak azok a hétköznapi embert megijesztő, elborzasztó vagy viszolygással eltöltő jellegzetességei, amelyek *mindenütt* ugyanazok. Az, hogy mindez az én regényemben milyen elbeszéléstechnikai eszközökkel manifesztálódik, vagy milyen történetekbe szövöm bele az örök igazságokat, ugyan lehet némileg esetleges, lehet korhoz és országhoz kötött, de a mögöttes törvényszerűségek értékéből vagy az annak megmutatásából keletkező olvasói negatív katarzis értékéből nem sokat vesz el. Mindazt, amit a hivatalban tapasztaltam, áthelyeztem egy teljesen fiktív világba.

Zsoltika kétéves

Csak egy szójáték („sóhivatal”) kedvéért játszódik az egész a Sós és Egyéb Szóanyagok Hivatalában, és minden az útszóró só körüli machinációkkal függ össze. Amikor befejeztem a könyvet, fölkerestem egy könyvelőt, hogy megkérdezzem, mennyire hiteles az a szerteágazó, korrupciós eljárásrend, amely a könyvben megjelenik. Azt válaszolta, hogy a fő vonalak mentén hiteles, csak a pénzösszegben tévedtem: amit én leírni bátorokodok, no, az a valóságban százszor akkora. Végül nem is maradt más lehetőségem, mint törölni a konkrét összeget, és csak nagyságrendekkel érzékeltetni, hogy mi történik. Azaz, mikor elkészült egy, az én részemről teljes fikciónak szánt leirat, akkor egy könyvelő – és most a könyvelőnek minden metaforikus jelentését értsük bátran ide – biztosított róla, hogy a valóság sokkal durvább: még *igyebbül* van.

– *Beszéljünk egy kicsit arról, hogy az eredetiség, az ötlet mennyire fontos neked!*

– A plágiumtól kezdeném, mert egy ideje különös fénytörésen keresztül látom az egészet. Én abban az irodalmi és irodalomelméleti időszakban szocializálódtam, ami-

kor a posztmodern szövegbeemelés gyakorlata iszonyú menő volt: óriási érdemnek számított, ha valaki más szerzők szavait úgy tudta beépíteni a saját művébe, hogy csak az igazán vajtűlű olvasók és szakemberek vegyék észre; egymásra épülő játékrendszerek voltak ezek, sok-sok ember foglalkozott a megfejtésükkel. Imádtam! Az első három-négy könyvem hódolat ez előtt a posztmodern játék előtt. Nagyon szerettem, egészen, amíg könyvszerkesztőként is el nem kezdtem dolgozni. Egyszer aztán egy nagyon jó barátom kiváló novelláskötetét szerkesztettem, és a következő mondatra bukkan- tam benne: „A legelőn túl kezdődött az erdő, és egyszerre feltűnt a ház. *Festetlen fenyődeszkából volt összehányva, s úgy kuporgott szomorúan az erdőszélen, mintha csoré emberek építették volna.*” (Kiemelés tőlem – NKZs) Szerkesztői jegyzetben odaírtam neki valami olyasmit, hogy drága barátom, én imádlak téged, szeretlek, szerelmes vagyok beléd, és feleségül akarlak venni, persze csak vicceltem, és azt akarom, hogy együtt éljünk, és te mindig ilyen csodálatos mondatokat írsz, és te vagy a magyar irodalom legna-

gyobb írója, és imádlak-szeretlek, köszönöm, hát ez zseniális, ilyes- mik. Egyszerre hosszan részleteztem, mennyire el vagyok ájulva. Jött is a pironkodó válaszlevél, amelyben drága jó barátom a házassági ajánlatomat visszautasította, és még azt is írta, hogy nagyon szépen köszöni a dicséretet, de a mondatot sajnos Tamási Áron írta. És akkor ott, abban a pillanatban valami összetört bennem. Én, aki magam is műveltem és szerettem ezt a fajta trükközést, ennyire lépre mentem, lépre csalódtam... Kicsit megorroltam erre a barátomra, és mondtam neki nagykomoly, finnyás szigorral, hogy hát akkor ezt bizony valahogy jelölni kéne, öregem! Ő azonban még mindig hitt ebben a posztmodern dologban, és azt válaszolta, hogy szó nem lehet róla. Az lett a kompromisszum, hogy a könyv végébe odaírtuk a klasszikus formulát, miszerint a kötet jelöletlen idézeteket tartalmaz a következő szerzőktől: és felsoroltunk jó pár nevet, köztük Tamási(é) is. Azt hiszem, ekkor változott meg a posztmodernhez való viszonyulásom. És ha már itt tartunk, felidézném, amit Székely János *A nyugati hadtest* című kiváló regényében, eszszéregényében, elbeszélésfüzérében ír, a *Pálinkás* című szövegben. Ez a történet egy lóról szól, amelyet a kamasz katonának a frontszolgálati kiképzés során kiutálnak, és az a tulajdonsága, hogy ahányszor a fiatalember fölülne rá, mindig megbokrosodik, ledobja, és meg is tapossa lovasát... aki ezért természetesen gyűlölni kezdi. Telnek a napok, a hónapok, aztán a ló egyszer csak elpusztul, felboncolják, és kiderül, hogy egy csontkinövés volt a gerincén, ráadásul olyan érzékeny helyen, ahol, ha a

nyereg hozzáért, nyomban pokoli fájdalmat okozott... Tehát nem valami gonosz ló volt, csak védekezett szegény, azért dobta le a lovasát. És Székely János azt a gyönyörű filozófiai következtetést vonja le mindebből, hogy ez a ló bármi másra alkalmas lett volna, kitűnő igavonó lehetett volna például, ha békén hagyják, és nem lovagolni akarják. Csakhogy neki az volt a sorsa, hogy hátszló legyen. Na, és amikor ez a bizonyos ló, Pálinkás elpusztul, a következőket írja Székely János: „Van a szellemnek bizonyos ökonómiája: ami egyszer már megvan, azt nem kell még egyszer megcsinálni. Mihelyt a hanyatt heverő állat tetem képét valaki egyszer már tökéletesen megfogalmazta, min nekünk nem kell újra vesződnünk ezzel, egyszerűen ellophatjuk tőle – erre való az idézet”, majd idézi is Baudelaire *Egy dög* című versét, hogy ennek segítségével mutassa be az elpusztult állatot. Olyan könnyedén hívja ki a táblához, iskolázza le, majd pofozza fel a posztmodernrel ezzel a gesztusával, hogy az embernek könnyű szövik a szemébe a meghatottságtól.

Ez a két élmény, azaz a Tamási-mondat más szövegbe való beleszövése és Székely János példája alapjaiban változtatta meg az eredetiségről és a posztmodernről vallott – hogyha vallottam egyáltalán valaha bármit – nézeteimet. Ezért aztán a *Nem kell vala megvénülnöd 2.0*-ban használok ugyan idézeteket, de görcsös igyekezettel jelölöm a származási helyüket. Ha az én mondatom felénél kapcsolódik be az idézet, akkor szépen kiteszem az idézőjelet, és pontosan leírom, honnan idézem – lehetőleg a kritikai kiadást, vagy ha nincs, akkor egy is-

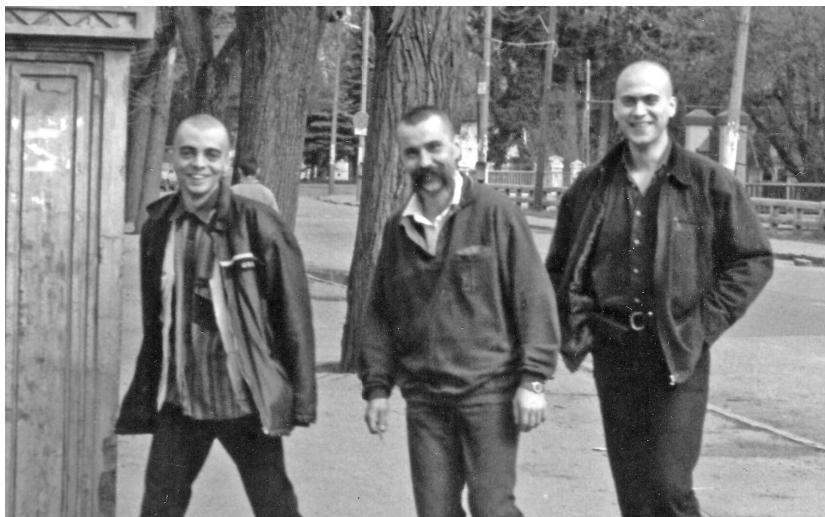
mertebb kiadást jelölök meg. Az eredeti cél csupán az volt, hogy kövessem, amit Székely János előírt, viszont rájöttem közben, hogy mindez az egész könyvnek, különösen az első résznek, amely a borzalmas hivatali életről szól, nagyon groteszk, nagyon furcsa érzetet ad. Egy hivatalnokoskodó, pontoskodó-fontoskodó, de igazából fölösleges köröket futó elbeszélő-főhőst bemutató szöveg született, és azon túl, hogy nagyon élveztem, ez is volt a cél: van benne metafizikai és üzenetérték bőven.

– *És az eredetiség?*

– Az eredetiségről továbbra is azt gondolom, hogy nem nagyon hozható létre új történet, így aztán nem a *mit*, hanem a *hogyan* a fontos. Előbbivel nincs mit kezdeni, hiszen minden elképzelhető történetet megírtak már, ahogy a közhely mondja. Kíváncsi vagyok, hány száz év múlva következik be, hogy minden kreált és földolgozott történet egyenes arányban legyen az életben valóban előfordult, megtörtént történetekkel – előbb-utóbb ez a két mennyiség összeér. Tehát nekünk csak a *hogyan* marad, és ott azért még vannak lehetőségek, a stíluson túl is. Például a már említett posztmo-

dern szövegátemelés, ráépítés, hangolás – már persze annak, aki még szereti ezt, aki hisz benne. Van nekem is egy ehhez kötődő elképzelésem: szeretnék egy olyan regényt írni, amely teljes egészében más szerzők szavaiból áll össze. Természetesen függelékben jelölném az átemelések eredeti megjelenési helyét – azért függelékben, hogy az olvasás élvezetét ne zavarja. Ehhez irtózatot kutatómunkát is végeztem már, több ezer szorgalmasan kigépeltem, kimásoltam, kézzel kijegyzetelt idézetem van. Már csak egyetlen, szükségszerűen nagyon egyszerű történet kéne, és kezdődhet is a megírás. Olyan szinten tökéletesnek kell majd az illesztéseknek lenniük, hogy ha például a mondatban két szerző félmondata szerepel, és azokból áll össze az én mondatom, úgy kell egymáshoz szervesülniük, hogy én még kötőszavakat sem írhatok bele. Természetesen ez szinte megvalósíthatatlan. Lejjebb is adtam már, beélném egy novellával, de még az is nehéz – így aztán valószínűleg csak szép ábránd marad.

– *Ezzel mindent elmondasz magadról, hogy szintetizáló alkatú író vagy, ugyanakkor az is kiderül, hogy nagyon fontos neked a*

Kollégákkal Kolozsvárott

befogadói oldal, törödsz velünk, olvasókkal, hogy jól értsünk meg.

– Voltak olyan kritikussaim, akik azt mondták, kellemetlen, hogy én az olvasóval állandó interakcióba próbálok kerülni, üzenek neki, beszélgetek vele – ez utóbbi mégiscsak egyoldalú beszélgetés, vagyis nem egészen, mert én az olvasó válaszait is elképzelem, és azokra is válaszolok. De hogy ez így sok, mondták a fránya kritikussok. Éspedig azért sok, mert ezáltal nem hagyok teret az olvasói interpretációnak. Megfontolandó, amit mondtak, így aztán meg is fontoltam: íróiskolai tanárként és szerkesztőként arra buzdítom azokat, akik megtisztelnak azzal, hogy a tanácsomat kérik, hogy hagyjanak teret az olvasónak – ne ráják a szájába, egy utolsó félmondatban ne rontsák el azt, amit egy egész novellában gyönyörűen fölépítettek, és aminek a csattanója az olvasóban valósulhatna meg. A szerző ugyanis annyira örül, hogy milyen jól kitalálta, hogy elkezd rettegni: a buta olvasó nem érti meg, amit ő alkotott *lánglelkve*, így aztán a végén jó alaposan elrontja az addig katartikusnak ígérkező szöveget. Ugyanakkor azzal, hogy folyamatos interakcióban vagyok

az olvasóval, és az elképzelt válszaikat gögösen vagy humorosan ugyanazon művön belül meg is válaszolom, nem szüntetem meg az olvasói katarzisz lehetőségét, hanem az egészet újraértelmezem, és magasabb szintre emelem. És hát nagyon fontosak az olvasók, nemcsak azért, mert egyre kevesebben vannak, hanem amúgy is: hosszú évek nehéz munkájával, egyenként kell meghódítani őket. Meg kell tartani, gondoskodni kell róluk, még ingyenkönyvet is kell néha adni nekik, ápolni kell őket, hogy ne valósuljon meg a régi vicc: „– Halló, író úr? – Igen, én vagyok. – Megvettem egy könyvét. – Az Isten áldja meg, hát maga volt az?”

– *Ez a módszer a regényedben meg is valósul, hiszen a végét elmondod, mielőtt a végére érünk.*

– Valóban. Arra gondoltam, hogy ennek a disztópiának a végét nyitva kell hagyni. Nem akartam, hogy kiderüljön, valóban az történt-e, hogy a fiatalok elkezdtek kiirtani az öregeket, vagy ez csupán valami perverz játék, amit a narrátor-öregember-főhőssel úz a családja. A könyv úgy végződik, hogy az öregember és az öregasszony, akik a padláson találko-

nak, és egymásba szeretnek, ki-
mennek a világba. Így aztán bármelyik megoldás elképzelhető. Az olvasó gondolhatja azt, hogy odakinn semmi nincs úgy, ahogy ők a házban bujkálva sejtették, de az is lehet, hogy kinn a világban éppen az történik, amitől a legjobban féltek. Mindenesetre én megírtam, hogy mi történik kinn a világban, csak végül a történet *leleleje*re helyeztem, így ha valaki lineárisan olvassa, előbb ér a történet végéhez, mint magához a történethez. Ott persze, ennél az előszószerűségnél még nem érti, mi az ördög az egész – voltaképpen csak egy rövidke fejezet, de nagyon brutális. Viszont amikor a végére ér... hát van, akinél összenő, ami összetartozik, és van, aki elengedi az egészet. Úgy éreztem, ezzel a módszerrel sikerül mindkét utat nyitva hagynom: azt is, hogy valójában ez csak egy kis ócska trükk volt, de azt is, hogy rá lehessen jönni – sajnos minden igaz volt. Van ebben valami finom, örökmozgó dialektika, aminek az összetevőiből kialakulhat némi olvasói öröm. Na jó: öröme.

– *Egyébként ez a groteszknek is jó eszköze.*

– A groteszk irodalom nagy rajongója vagyok, remélem, sikerül nekem is jól művelni. Amúgy hihetetlenül nehéz. Néhány napja Székelyföldre utaztam, és hangoskönyveket vittem a tizenegy órára, méghozzá Mrozek-hangoskönyveket, Mácsai Pál előadásában. Az egész anyagot háromszor hallgattam végig az út során, pedig voltak más hangoskönyvek is nálam, de mindig visszavittem az elejére, és újra meg újra meghallgattam. Ha hangoskönyvet hallgat az ember, talán a tempó miatt, vagy mert adott egy bizonyos se-

Felolvasásban

besség, amit olvasás közben sohasem lehet tartani, jobban odafigyel. Olyan, mint futópadon futni. Nagyon sokat gondolkodtam, hogy mi az olvasás, a befogadás ideális sebessége, és kicsi túlzással – ha már groteszk, ugye – arra jutottam, hogy egy könyvet akkor lehet igazán befogadni, ha fogjuk, és lemásoljuk. Tehát újra begépeljük. Mivel ez sokkal lassúbb tevékenység, mint az olvasás, olyan energiák szabadulnak fel közben a mondatokból, amit egy suhanó, felületes átfutás egyszerűen nem tud megmutatni. Így viszont szinte az alkotás mechanizmusát is megértjük, ami nem emiatt a premodern, szerzőközpontú fontoskodás miatt lényeges, hanem technikai kérdés. A hallgatóimat is arra biztatom, hogy ha tehetik, másoljanak le egy-két novellát. Regényt nem merek mondani, mert akkor agyoncsapnának. Ezzel a módszerrel az eredeti törésvonalakat is megtaláljuk, a szerkesztés csínját-bínját is elsajátítjuk, hiszen látjuk, hogy oda egy másik szó is jöhetett volna, vagy egy másik szó állt ott, de mégis ezt a szót választotta a szerző. Vajon véletlenül? Aligha. Vizsgáljuk csak meg alaposabban! Mózes Hubának van egy kiváló tanulmánya, amelyben Dsida Jenő *Nagycsütörtök* című versének négy verzióját hasonlítja össze. Hátborzongató, ahogy a költő az első verziótól eljut ahhoz, amelyet mindnyájan ismerünk, ahogy tömörít, ahogy sűrít, ahogy egyre nyomasztóbbá válik a mondanivaló. Szóval nagyon hasznos mulatság, amikor az olvasás sebességét az írás sebességére redukáljuk.

És pont Mrožek hallgatása közben az volt az élményem, mintha én magam újairtam volna azokat

Hol van az író hazája (2014)

a történeteket. Csomó minden fel-feslett és kivirágzott, olyan dolgok, amiket, akárhányszor olvastam korábban Mrožeket, nem vettem, vagy nem így vettem észre. Namármost az, hogy egy szerző ezt a groteskséget ilyen szintű tudatossággal meg tudja valósítani, mint Örkény vagy Mrožek – különösen akkor, amikor még erős az írás extázisa, a tény, hogy ő közöl, hogy neki könyve lesz –, szinte elképzelhetetlen, nagyon-nagyon ritka. Jó volna jól groteszknek lenni, mert ami rossz groteszk, ami nem jó, az már önmagában groteszk – mármint a szálni való törekvés az, ami groteszk.

– *Egyszer azt mondtad az Amelyben Ekler Ágostra – emlékezünk kapcsán a rádióban, hogy minden ember magáról beszél egy másik emberre való emlékezés ürügyén. De vajon az író nem magáról beszél-e mindig mások apropóján?*

– De igen. Van egy irodalomtörténeti vagy -elméleti, vagy inkább a kettő határán álló közhely, miszerint minden szerzőnek van egy története, és azt írja egész életében, és jó esetben, mivel egyre több eszköz és tudás birto-

kában van, egyre jobban. Nyilván itt a *történet* is csak egy metafora. Az az igazság, hogy én még nem érzem úgy, hogy megtaláltam volna ezt a bizonyos történetet. Természetesen nálam sem csak egy *történetről* van szó, hanem inkább arról az írói hangról, modorról, amit egész életemben írtam, és írni kívánok. Ennek a hajdani, a posztmodern iránti rajongásom lehet az oka, mert akkor megtaláltam, és elég könnyen tudom felvenni azoknak az íróknak a modorát, akiket szeretek. Viszont mivel feledékeny vagyok, és az idő telik, egyszer csak a magaménak érzem... a másét. Aztán újraolvasom, és rájövök, hogy mondjuk: „Jezzusom, de hiszen ez Hrabal!” Kis túlzással: egyre kevésbé látom, hogy mit írtam én a könyveimben, és mit írtam más szerzők szavaival. Mégis minden könyvben valami mást próbálok, és mást keresek. A *Nem kell vala megvénülnöd 2.0 az Amelyben Ekler Ágostra – emlékezünkhöz* képest például sokkal történetközpontúbb, kevésbé működteti a posztmodern játékokat. És amire most készülök, lélekben elsősorban, mert a meg-

írás aktusa pusztán technikai és időt igénylő kérdés, szintén ilyen lesz.

– Az Amelyben Ekler Ágostra – emlékezünkben olyan kérdéseket vetsz fel, mint például a művészsors, az író sorsa. Hogy mi történik, ha prostituálódnia kell. Ez régóta foglalkoztat téged?

– Igen, ez egy nagyon fontos kérdés. Írtam egy hosszú elbeszélést is a témában, az a címe, hogy *Faustina nem adja*. A beszély műfajt kellett adnom neki, mert egy konkrét esetről, egy könyvtárosnő prostituálódásáról van benne szó, de ez is metaforája annak, hogy ki hogyan alkuszik meg, enged meg egyre többet, adja el a lelkét az ördögnek. Az *Amelyben Ekler Ágostra – emlékezünk* című könyvemben ugyanerről van szó. Nem nehéz felfejteni a metaforát: egy festőről írok, aki nagyon tehetséges, de kénytelen giccsképeket festeni, hogy megélhessen, és ne csak a halála után legyen híres. Viszont a prostituálódás során elveszíti a tehetségét, így nem marad más választása, mint megölni magát. Mindezt értelmezhetjük írószorsónak is. Kevesen voltak és vannak, akik csak írásból normálisan meg tudnak élni. Ráadásul és/de mellékesen: sok középszerű ember gondolja azt, hogy ha sokat szenved, akkor majd halála után elismerik – pedig nem. Ezért valamennyire muszáj beadni a derekunkat. Ha valaki írástudó, természetesen ne legyen felelőtlen, de használja nyugodtan a tudását arra is, hogy a megélhetése feltételeit megteremtse. Viszont továbbra is kérdés, hogy a prostituálódás során nem vész-e el a tehetség, és marad csak a *Boldog, szomorú dal*, a „nincs meg a kincs, mire vágytam”-érzés, hiába van kenyere,

gyermeke, felesége. Amikor valaki elkezd aprópénzre váltani a tehetségét, az eredeti eszményképhez vagy nem lehet, vagy nagyon nehéz visszatérni. Esetleg a halál előtti évek lehetnek azok, amikor visszatalálhat a művészeti eszményhez, amellyel fiatalon elindult. Talán ezért is mondják a prózáírókról, hogy későn érnek, és későn alkotják meg életművük jelentős darabjait – mert *addig* egyszerűen egyebet kellett csinálniuk.

– Ez az egzisztenciális aggodalom, miként a társadalomért való aggodás is, a Nem kell vala megvénülnöd 2.0 című regényedben is kirajzolódik.

– Tetszőlegesen megnyitott honlapokon és elolvasott cikkekben sorra talákoztam a nyugdíjrendszer fenntarthatatlanságáról szóló diskurzussal, és valami furcsa perverziónál fogva ez mindig is érdekelt: hosszú elemzéseket olvastam róla, szembesültem azzal, hogy nem lehet látni, hova tart az egész, de hogy kataklizma felé, az bizonyos. És akkor eszembe jutott egy ostoba és brutális megoldás: ha azokat, akik az ezredforduló előtt születtek – én is akkor születtem egyébként – megölik, a probléma lényegében megoldódik. Amikor szembesültem vele, hogy ez így milyen egyszerű, elborzadtam, hogy bármikor eszébe juthat bárki másnak is, és ha kellő hatalom birtokában van, meg is tudja valósítani. A disztópiának az az ijesztő természete, hogy bármikor megvalósulhat. Így aztán megpróbáltam elképzelni, hogy a főhős életében pár évtized alatt hogyan jutunk el onnan, hogy először hallja egy véletlenszerű tornateremben azokat az ostoba mondatokat, hogy „Halál az öregekre!” meg hasonlókat, addig, hogy az

ő időskorára a világban ez nagyon pontosan, menetrendszerűen és jól szervezett-olajozottan zajlik.

Nagyjából egyszerre született a könyv Houellebecq könyvével, a *Behódolással*: mindketten egy valószerű scenáriót képzeltünk el és festettünk fel, egy-egy disztópiát. Az a „balszerencsém” – főleg könyvfogyási szempontból –, hogy nem az enyém kezdett el megvalósulni, hanem az övé. De ez nem jelenti, hogy a könyvemben vázolt probléma megoldódott. Továbbra is aggódom, bár mostanában erről senki nem beszél. Volt viszont egy időszak, amikor minden erről szólt, egész Európa problémája volt, hogy mi lesz a nyugdíjasokkal mondjuk húsz-harminc év múlva. Ez a kérdés a szőnyeg alá került, mert ma más foglalkoztatja a közvéleményt. De mint a szőnyeg alá söpört dolgok nagy része, ez sem oldódik meg a szőnyeg alatt.

– *Mrožek, Houellebecq, és még másokat is említettél, lassan egy év kezd kirajzolódni bennem, hogy mit olvas az író.*

– Gyerekkorom óta szenvedélyem az olvasás, eleinte tényleg válogatás nélkül olvastam mindent. Az első könyv, míg mások mesekönyvet, vagy azt sem olvastak, Tamási Áron *Ábel* című könyve volt. Nem egészen értettem, hogy ha a szerzőt Tamási Áronnak hívják, a főhőst pedig Ábelnek, akkor miért egyes szám első személyben szólal meg az elbeszélés. Magyartanárnő édesanyámat faggattam, hogy van ez: aki megpróbálta az egészséget képbe helyezni, de azt hiszem, én még sírtam is. Mindig szinte kórosan sokat olvastam. Ez az egyik legnagyobb problémám az utóbbi években, hogy mivel kritikákat, recenzió-

Leányommal dedikálunk

kat írok, valamennyire irányítanom kell, hogy mit olvasok. Megszűnt az a gyönyörű érzés, hogy egyszerűen csak bemegyek a Szabó Ervin Könyvtárba körbesétálni, vagy megállok a könyveim előtt, és kedvemre válogatok. Most azt kell elolvasnom, amiről írni fogok. Ez nyomasztó, és nagyon távol van az ideálistól – mint nagyjából minden egyébként.

Volt egy nagyon erős Hrabal-, meg egy Saramago-, illetve Llosa-időszakom. A magyar szerzőkkel ugyanígy állok: megvolt Mikszáth és Móricz, amikor a naplóktól kezdve az utolsó, Magoss Olgának írt leveléig mindent elolvastam tőle... Gyönyörű idők voltak ezek. Most éppen Jókai-korszakom van. Még mindig nem olvastam el mindent, amit írt, és elképesztő távlatok, gyönyörűségek és örömök vannak benne, viszont szinte már nem is próbálok meg erről másokkal beszélgetni. Mi-

közben az eszközeimnek sűrűsödniük kellene, ahogyan én egy adott műről tudok beszélni, azt veszem észre – kicsit ijedten –, hogy inkább egyre szűkülnek. Hogy maximum annyit tudok mondani valakiről vagy valaki művéről: zseniális. Nem is próbálom elmagyarázni, hogy miért zseniálisak mondjuk Jókainak az amúgy méltatlanul elfeledett novellái, elég volna azt elérni – persze tüzzel-vassal –, hogy a népek elolvassák, és maguktól jöjjenek rá. Hiszen az adott alaplőről való beszéd mindig steril – mondom ezt úgy, hogy recenziókat írok –; a mű létezik, a róla való beszéd teljesen fölösleges. Kissé túlzás talán, hogy most egy nagyvonalú gesztussal az egész kritikai irodalmat leírom, de néha tényleg bőven elég, ha az olvasók elolvassák a művet, és gyönyörködik az ő lelkük benne.

– *Édesanyádat is említetted, és azon tűnődöm, vajon manapság is*

nekiállsz-e édesapád orvosi rendelőjében télen két hét alatt megírni egy regényt?

– A lehetőség megvan rá, édesapám még dolgozik, és a rendelője is megvan. Abban a pillanatban, amikor sikerül összefésülnöm a már említett regénytel, amely erős érzelmi töltete ellenére örülnék, ha groteszk és humoros jellemvonásait is megőrizné, megyek is haza hozzá. Érzemnek, grotesknek és humornak lenni kell. (És egy nagy adag önvédelmi jellegű cinizmusnak.) Ezeknek a jellemvonásoknak a szükségszerűségét azért érzem különösen erősen az utóbbi időben, mert most készítem elő az első regényemet, a *Jozefát úr, avagy a regénykedést* újrakiadásra, és egy olyan sajtósági helyzet állt elő, hogy elvesztek a hajdani nyomdai lemezek, viszont a Word-formátum után, ami nekem is megvan, még két pdf-korrektúra volt. Választhattam hát,

A József Attila-díj átvételén

hogy összeolvasom a kéziratot a már könyvben megjelent változattal, vagy újra begépelem az egészet. Az utóbbit választottam, és nem győzöm áldani érte az eszemet, mert bár nagyon lassan haladok, hihetetlenül élvezem, késleltetem is, hogy sokáig tartson, sokáig jó legyen. Újraélem magát a megírást, emlékszem az elbizonytalanodási pontokra... Gyönyörű volt azt az első regényt írni, az egyik legszebb kaland. Mindent csak azért mondtam el, mert az a humor, groteszk jelleg és érzelem (meg persze cinizmus), amit ott sikerült megvalósítani, engem nagyon szórakoztat. És az már félegészség, ha a szerzőt szórakoztatja a saját szövege.

– Talán nem túlzás, hogy emb-lémáddá vált a humor, miközben A vendégmunkás dalaiban még

a pátosz is megjelenik, a 2.0-ban pedig egészen eltávolodsz a humortól. E kettő harcol benned?

– Alighanem igen. És a két erdő a groteszkben ér össze. Mindennek a csúcsa a groteszk, talán nem általában, de nálam mindenképpen. A pátosz, a humor és a kiábrándultság együttes megvalósulása a groteszk.

– Mit teszel azért, hogy elérd azt a kívánt cinizmust, amiről beszéltél?

– Böven elég, hogy élek. A napi tapasztalataim kiábrándult ciniz-mussal töltenek el. Leszoktam a dohányzásról, elkezdtem sportolni. Szánalmas. Én, aki mindig viszolyogtam a sporttól, újabban napi szinten futok, ezért aztán annyira undorodom magamtól, hogy nem bírok tükörbe nézni – mondjuk futás közben nehéz is volna. Nem

tudom, miért, de keseredek meg, pedig különösebb okom nincs rá. Ez a legdurvább, és egyben a legaggasztóbb is. Már csak az hiányzik, hogy kiderüljön: ez csupán valami korral, az öregedéssel összefüggő változás. Hogy amiről én reménykedve azt gondolom, hogy termékeny táptalaja a megszülető nagyszabású műveknek, arról kiderül, hogy pusztán valami fiziológiai komponens hiánya vagy túltengése. Nem kell különösebben tennem semmit, történik az egész magától: egyre keserűbb vagyok. Egyelőre azonban nem akarom meggyógyítani magam, inkább várom azt a kritikus mennyiséget, amely odalök a géphez, hogy elkezdjem végre megírni a regényt, amit meg kell még írnom.

Völgyi Tóth Zsuzsa